

Maa- ja metsätalousministeriö
PL 30
00023 Valtioneuvosto

Viite: Suomen ja Norjan välillä Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehty sopimus ja siihen liittyvä kalastussääntö (SopS 94/1989, jälj. Tenon kalastussopimus), Tenojoen kalastussopimusneuvottelut, lausuntopyyntö MMM023:00/2011

Asia: Saamelaiskäräjien lausunto

Maa- ja metsätalousministeriö on lausuntopyynnön mukaan valmistelemassa Tenojoen kalastussopimusta koskevien neuvottelujen jatkamista Norjan kuningaskunnan kanssa.

Maa- ja metsätalousministeriö on lausuntopyynnössään pyytänyt erityisesti näkemyksiä seuraavista seikoista:

- NYKYISEN KALASTUSSÄÄNNÖN SOVELTAMISESSA HAVAITUT ONGELMAT?
- ONKO VUONNA 1998 LAADITUN EDELLISEN NEUVOTTELUKIERROKSEN ASIALISTASSA UUDISTUSTARPEITA?
- MUUT ASIAT

1. NYKYISEN KALASTUSSÄÄNNÖN SOVELTAMISESSA HAVAITUT ONGELMAT?

Saamelaiskäräjät toteaa, että Tenon kalastussääntö on toiminut ja toimii edelleen suhteellisen hyvin. Paikkakuntalaisten harjoittama kalastus on toiminut hyvin, ja paikkakuntalaisten kalastuksen määrä on vähenemässä. Urheilukalastajien kalastusta voidaan voimassa olevan sopimuksen 7 artiklan avulla säännellä merkittävästi kalakantojen turvaamiseksi.

Saamelaiskäräjät näkee kuitenkin tarvetta tehdä eräitä pienempiä muutoksia Tenon kalastussopimukseen, mikä ei kuitenkaan edellytä välttämättä sopimuksen ja kalastussäännön avaamista sääntelylle. Muutokset voidaan toteuttaa käytännössä noottien vaihdolla.

Kalastussääntö ja siitä tehty sopimus ja sen säännökset tulee saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saattaa kokonaisuudessaan velvoittaviksi koko Tenojoen vesistön alueella, koska kysymys on yhdestä ja samasta lohikannasta. Kalastuksessa ei voi olla eroavaisuuksia pääuoman ja sivuvesien osalta.

Kalastussäännön 3 §:n D:n mukaan kalastukseen oikeutetulla, joka on perintönä saanut tämän kalastusoikeuden suoraan edellä A-kohdassa tarkoitettulta henkilöltä, on oikeus kalastuksessa käyttää vakinaisesta asuinpaikasta riippumatta potku- ja mertapatoa, kulkutusverkkoa, seisovaa verkkoa ja nuottaa noudattamalla tässä kalastussäännössä olevia rajoituksia. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä sitä, että tältä kohdin poistetaan oikeuksien leikkuri siten, että suoraan alenevassa polvessa olevilla oikeus säilyy kaikissa tapauksissa ilman vaatimusta esimerkiksi perittävän asuinpaikasta. Tätä leikkuria pidetään ongelmallisena perustuslain (15 §) omaisuuden suojan kannalta.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä myös sitä, että urheilukalastajia koskevat säännöksen (7 art) ovat voimassa aina kerrallaan vähintään 3 vuotta, jotta elinkeinoelämä voi toimia suunnitelmallisemmin. Jos määräyksiä tarkistetaan vuosittain, siitä aiheutuu yritystoiminnan markkinoinnin kannalta huomattavia ongelmia ja taloudellista vahinkoa.

2. ONKO VUONNA 1998 LAADITUN EDELLISEN NEUVOTTELUKIERROKSEN ASIALISTASSA UUDISTUSTARPEITA?

Vaikka saamelaiskäräjät katsoo, että tällä hetkellä ei ole tarvetta ryhtyä laajempiin Teno sopimuksen muutoshankkeisiin, lausuu se vuonna 1998 laaditusta asialistasta seuraavaa.

1. Sopimuksen ajanmukaistaminen

Tältä osin saamelaiskäräjät viittaa edellä olevaan esitykseen.

2. Kutuvaltioperiaate

Saamelaiskäräjät katsoo, että Tenojoen vesistön alueella lohen kalastusvolyymiä määriteltäessä ja sen jakautumisessa tulee ottaa huomioon lohikantojen kestävän käytön periaate sekä soveltuvin osin Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeus-yleissopimuksen (SopS 50/1996) V osan 66 artiklaan sisältyviä periaatteita. Artiklaan sisältyy mm. periaate siitä, että valtioiden, joiden joissa anadromiset (mm. Atlantin lohi, *Salmo Salar*) kannat lisääntyvät, on katsottava olevan niistä lähimmin kiinnostuneita, ja niillä on niistä päävastuu.

Saamelaiskäräjät toteaa lisäksi, että Tenojoen vesistön kalavedet / kalastusoikeudet Suomen puoleisella osalla ovat arviolta noin 70-80 %:sti yksityisten omistuksessa kun otetaan huomioon myös erityisperusteiset kalastukset. Nämä seikat tulee ottaa neuvotteluissa asianmukaisesti huomioon mm. saamelaisten positiivisen erityiskohtelun keinoin.

3. Yhteistyön lisääminen sopimusten noudattamisen ja erityisesti kalastuksen valvonnassa

Vuoden 1998 neuvottelukierroksen asialistalla on ollut esillä myös kysymys Norjan ja Suomen yhteistyö mm. kalastuksen valvonnassa. Tältä osin on todettava, että Norjassa on annettu helmikuussa 2011 uusi säännöstö, Kongelig resolusjon, lohen kalastuksen järjestämisestä Tenojoen vesistössä. Määräyksillä perustetaan uusi Tenojoen vesistön paikallinen kalastusviranomaisen (Tanavassdragets fiskeforvaltning, TF), jonka tehtävänä on hallinnoida kalastusta ja kalakantoja. Uusi säännöstö on osa Tenon kalastusjärjestelyä ja sen mukaan uusi paikallisviranomaisen huolehtii mm. kalastuksen valvonnasta, minkä vuoksi tulisi selvittää, mitä mahdollisuuksia on kehittää Tenon kalastushallinnon siirtämistä paikallistasolle mm. kalastuksenvalvonnan osalta myös Suomessa.

Saamelaiskäräjät toteaa, että Tenon kalastushallinnon ja siihen kuuluvien tehtävien siirtäminen paikallistasolle myös Suomessa on perusteltua mm. mainitun norjalaisten kanssa tehtävän yhteistyön edistämiseksi ja työllisyysnäkökohtien vuoksi. Lisäksi asiaan vaikuttaa se, että yksityishenkilöt, joista valtaosa on saamelaisia, omistavat Tenonjoen vesistöä / kalastusoikeuksia suurimmalta osaltaan. Yleisen periaatteen mukaan omistavan tahon tulee huolehtia kalavesistään, kalakannoista ja näihin liittyvistä tehtävistä, minkä vuoksi osakaskuntien roolia tulisi vahvistaa tulevilla neuvotteluissa ja tulevilla kalastusjärjestelyissä.

4. Pitkäjännitteisyyden lisääminen Suomen ja Norjan välillä Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä tehtyyn sopimukseen ja kalastuksesta Näämönjoen kalastusalueella tehtyyn sopimukseen

Saamelaiskäräjät katsoo, että urheilukalastajien harjoittamaa kalastusta koskevien säännösten tulee olla voimassa vähintään 3 vuotta kuten edellä on sanottu.

5. Tutkimustoiminnan tuleva tehostaminen

Saamelaiskäräjät toteaa, että kalastuksensääntely Tenojoen vesistössä tulee perustua kalakantojen tutkitulle tilalle ja siitä tehtäville ennusteille. Lisäksi sääntelyä ohjaa perustuslain 17 §:n 3 momentin sisältö. Tenojoen lohikantojen tilasta tehdyt ja tehtävät tutkimustulokset tulee saattaa saamelaiskäräjien arvioitavaksi, jolloin saamelaiskäräjillä on mahdollisuus tehdä tuloksista omat johtopäätökset ja vaatimukset sääntelyn pohjaksi.

6. Lohikantojen kohdistuvien uhkien minimointi – kalanviljely ja kalataudit

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että lohen kassikasvatuksesta ja lohitaudeista aiheutuvia ongelmia tulee jatkossa pyrkiä vähentämään entistä tehokkaammin. Kalanviljelyä eikä siirtoistutuksia tule sallia Tenojoen vesistön alueella. Ainoastaan Tenon sadealueen tunturijärvien välillä kalanhoidollisia valvottuja siirtoistutuksia voidaan sallia.

7. Kalastussäännön määräysten muuttaminen

7.1. Kiinteiden pyydysten kalastus

Saamelaiskäräjät katsoo, että Tenojoen pääuomassa ja sen sivuvesissä lohen verkkopyyntiä (pato, kulkutus, verkko, nuotta), joka on osa saamelaista elinkeinoa ja kulttuuria, ei ole tarvetta rajoittaa nykyisestä tasosta, koska verkkopyynnin volyyymi on jo pitkään ollut laskussa. Patojen määrä on vähentynyt oleellisesti viimeisten vuosien aikana. Lisäksi verkkopyyntiin volyyymi tulee Tenon Suomen puoleisella osalla laskemaan nykyisestä valmistuneiden kiinteistönmääritystoimitusten myötä. Toimitusten saatua lainvoiman, on mahdollista saada entistä selkeämpi kuva verkkopyynnin volyyymistä ja kalastukseen oikeutetuista. Myös valvonta selkeytyy.

7.2. Vapakalastusta koskevat määräykset

Saamelaiskäräjät katsoo, että vapakalastus on toiminut pääosin hyvin

7.3. Kalastusaikojen ja pyydetyn kalan minimikoon muuttaminen

Saamelaiskäräjät katsoo, että Tenojoen kalastuskauden pituutta ei tulisi muuttaa muuten kuin muun kalan kuin lohen (mm. harjus, meritaimen) osalta, mitä voitaisiin harkita jatkettavaksi.

Kauden jatkaminen muun kuin lohen osalta olisi omiaan edistämään alueen taloutta. Näiltä osin kalastus tapahtuisi paikallisen oppaan / valvojan johdolla määrätyillä alueilla ja päiväsaikaan ilta-hämäriin saakka. Lisäksi meritaimen syyspyynti edistää lohenkutua.

8. Tenojoen kalastuspiirin sivuvesistöjen kalastussäännöstä annetun asetuksen (405/90) tarkistaminen

Saamelaiskäräjät katsoo, että kalastussääntöä uudistettaessa on otettava huomioon vaatimus siitä, että Tenojoen lohenkalastusta koskeva järjestely / sääntely tulee ulottaa Tenojoen vesistöissä niin kauas jokivarsiin kuin lohi nousee sellaisena kuin se on pääuomassa. Myös se, että asuinpaikkaperiaatetta tulee soveltaa kaikilta osin myös sivuvesissä sopimuksen soveltamisen alueilla on tärkeitä.

3. MUUT ASIAT

3.1. Neuvotteluvaltuuskunta

Saamelaiskäräjille pitää erityisen tärkeänä sitä, että Suomen ja Norjan saamelaiskäräjille varataan tilaisuus osallistua korkean tason Tenonon kalastussopimusta koskeviin neuvotteluihin ja työryhmätyöskentelyyn. Lisäksi saamelaiskäräjille tulee varata tilaisuus nimetä oma pysyvä asiantuntijansa neuvotteluvaltuuskuntaan. Näistä tehtävistä Suomen saamelaiskäräjille aiheutuvat kulut on katettava valtion varoista.

Neuvotteluvaltuuskuntaa tulee ottaa myös vesialueiden omistajien edustus.

3.2. Vapaa lohen kalastus Tenonjoen vesistöissä estettävä

Saamelaiskäräjät viittaa voimassa olevan kalastuslain (286/82) 2 luvun 12 §:n 1 momentin säännökseen siitä, että Enontekiön, Inarin tai Utsjoen kunnassa vakinaisesti asuvilla, jotka harjoittavat ammattikalastusta, kotitarvekalastusta tai luontaiselinkeinoja, on oikeus saada korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että Tenon vesistöissä ei tule sallia vapaata lohenkalastusta. Tenon kalastusjärjestelyjen yhteydessä tulee kalastuslain 12 §:n 1 momenttia muuttaa siten, että vain kunkin mainitun kunnan asukkaalla on oikeus saada korvauksetta lupa kalastuksen harjoittamiseen mainituissa kunnissa sijaitsevilla valtiolle kuuluvilla vesialueilla, ellei kalakantojen tilasta muuta johdu.

3.3. Erityisperusteiset kalastusoikeudet

Tenojoella lohenkalastusoikeudet perustuvat hyvin monissa tapauksissa kiinteistötoimituksissa ratkaistuille erityisperusteisille kalastusoikeuksille. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että Tenojoen vesistöissä erityisperusteisiin kalastusoikeuksiin nojautuva kalanpyynti tulee ottaa asianmukaisesti huomioon kalastusjärjestelyissä.

4. SAAMELAISTEN OIKEUDELLISESTA ASEMASTA

Saamelaiskäräjälain (974/95) 6 §:n nojalla saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä yhteyksissä. Saman lain 5 §:n 1 momentin mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat.

Perustuslain (PeL) 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Kysymys on saamelaisten perusoikeudesta. Lisäksi saamelaisilla on perustuslain 121 §:n 4 momentin mukaan saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perustuslainsäädännös (17 §:n 3 mom.) turvaa saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvia saamelaisten perinteisiä elinkeinoja, kuten poronhoitoa, kalastusta ja metsästystä (esim. HE 309/1993 vp, PeVL 3/1990 vp ja PeVL 8/1993 vp sekä PeVL 32/2010 vp).

Saamelaiskäräjät katsoo, että saamelaiskulttuurin kuuluvaan Tenojoen vesistössä harjoitettavaan kalastukseen kiinteästi liittyvää pienimuotoista matkailuelinkeinoa on niin ikään pidettävä perustuslain 17 §:n 3 momentissa ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimus, SopS 7-8/1976) 27 artiklassa tarkoitettuna saamelaisten kulttuurimuotona. Perusteena tälle tulkinnalle on se, että YK:n ihmisoikeuskomitea, joka valvoo sopimuksen noudattamista, on soveltamiskäytännössään katsonut, että alkuperäiskansojen harjoittamana kaikki sellaisen taloudellinen toiminta, joka liittyy kiinteästi alkuperäiskansan perinteisiin elinkeinoihin saa KP-sopimuksen 27 artiklan suojan (Ihmisoikeuskomitea: Mahuika v. New Zealand 1993 ja Ilmari Länsman ym. vs. Suomi 1992). Myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota ihmisoikeuskomitean KP-sopimuksen 27 artiklaa koskeva soveltamiskäytännön merkitykseen säännösten tulkinnassa saamelaiskulttuuriin liittyvien seikkojen yhteydessä (PeVL 32/2010 vp).

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä sitä, että Tenon kalastussopimuksessa pidetään voimassa ns. asuinpaikkaperiaate (ks. voimassa olevan sopimuksen osalta HE 53/1989 vp s. 2), jonka mukaan määräytyy erilaisten pyydysten käyttöoikeus, kalastusajat, oikeus käyttää omaa rekisteröityä venettä kalastukseen sekä kalastuskortin hinta. Asuinpaikkaperiaatteen soveltamisen ansiosta on mahdollista säännellä ja tarkastella paikkakunnalla vakituisesti asuvien kalastuksen harjoittamista ja saaliita erillään muiden kuin paikkakunnalla vakituisesti asuvien eli urheilukalastajien kalastuksen harjoittamisesta. Asuinpaikkaperiaatteen soveltaminen on omiaan mahdollistamaan Tenojokilaaksoissa sen, että alueen saamelaiset voivat ylläpitää ja kehittää saamelaiskulttuuriaan, elinkeinojaan ja kieltään lohenkalastuksen ja siihen kiinteästi liittyvien elinkeinojen avulla.

Puheenjohtaja Klemetti Näkkäläjärvi

Lakimiessihteeri Aimo Guttorm

Lausunnosta päätti puheenjohtaja 10.10.2011.